

David Rooney

AKREP
VE
YELKOVANIN
İZİNDE

Çeviri:

Eylül İdemen Doğramacı

ON İKİ SAATİN HİKÂYESİYLE UYGARLIĞIN TARİHİ

İÇİNDEKİLER

İllüstrasyonların Listesi / 9

GİRİŞ	Korean Air'in 007 Sefer Sayılı Uçuşu, 1983 / 11
1. DÜZEN	Roma Forumu'ndaki Güneş Saati, MÖ 263 / 19
2. İNANÇ	Kale Saati, Diyarbakır, 1206 / 36
3. ERDEM	Kum Saatinin İtidali, 1338 / 56
4. PAZARLAR	Borsa Saati, Amsterdam, 1611 / 74
5. BİLGİ	Samrat Yantra, Jaipur, 1732-1735 / 93
6. İMPARATORLUKLAR	Gözlemevi Vakit Küresi, Cape Town, 1833 / 110
7. ÜRETİM	Ye'cüc ve Me'cüc, Londra, 1865 / 133
8. AHLAK	Elektrikli Zaman Sistemi, Brno, 1903-1906 / 155
9. DİRENÇ	Teleskop Saat Sürücüsü, Edinburgh, 1913 / 171
10. KİMLİK	Altın Telefon Ahizeleri, Londra, 1935 / 190
11. SAVAŞ	Minyatür Atom Saatleri, Münih, 1972 / 210
12. BARIŞ	Plütonyum Kronometre, Osaka, 6970 / 228

Seçili Kaynaklar / 241

Referanslar / 267

Teşekkür / 275

Telifler / 279

Dizin / 281

1. DÜZEN

Roma Forumu'ndaki Güneş Saati, MÖ 263

Roma'daki herkes, güneş saatinin şehre geldiği günü hatırlıyordu. Şehre geri dönen savaş kahramanı Manius Valerius Maximus, Roma Forumu'nun kalbindeki yüksek kürsüde gururlu ve buyurgan bir tavırla duruyordu. Önünde, Roma'nın askerî güçlerine Sicilya adasında kesin bir zafer kazanmalarını emreden seçilmiş konsüllerini kutlamaya can atan, sürekli tezahürat yapan büyük kalabalık vardı. Valerius, Catania şehrini Roma Cumhuriyeti topraklarına katmakla kalmamış, Roma tarihinin en önemli stratejik ittifakı olan Syracuse'da gerçekleştirilen antlaşmayı da hazırlamıştı. Takvimler MÖ 263'ü gösteriyordu ve Catania'nın alınması, rakip Kartaca ve Roma devletleri arasındaki Birinci Pön Savaşı'nda elde edilmiş erken bir başarıydı. Adadan yağmalanan savaş ganimeti, halk için zaferi somut hale getirmişti. Bu, çoğu zaman, ele geçirilen düşman gemilerinin prualarının, Forum gibi halka açık meydanlardaki sütunlara takılıp kırılmasını gerektiriyordu. Ancak ganimet sadece askerî andaçlar ve yağmalanan hazinelerden ibaret değildi. Valerius'un Catania'dan getirdiği ganimetlerden biri fazlasıyla mütevazı, hatta dünyevi görünüyordu. Bu gösterişsiz nesnenin Romalıların hayatının yanı sıra bizimkileri de sonsuza dek değiştirebileceğini kim bilebilirdi ki?

Valerius, üzerinde durduğu kürsünün yanında bir noktayı işaret ederek halka Sicilya'dan getirdiği güneş saatini gösterdi ve saati kendi adını taşıyan bir sütuna monte etti. Sütun artık yarı dikkatlice

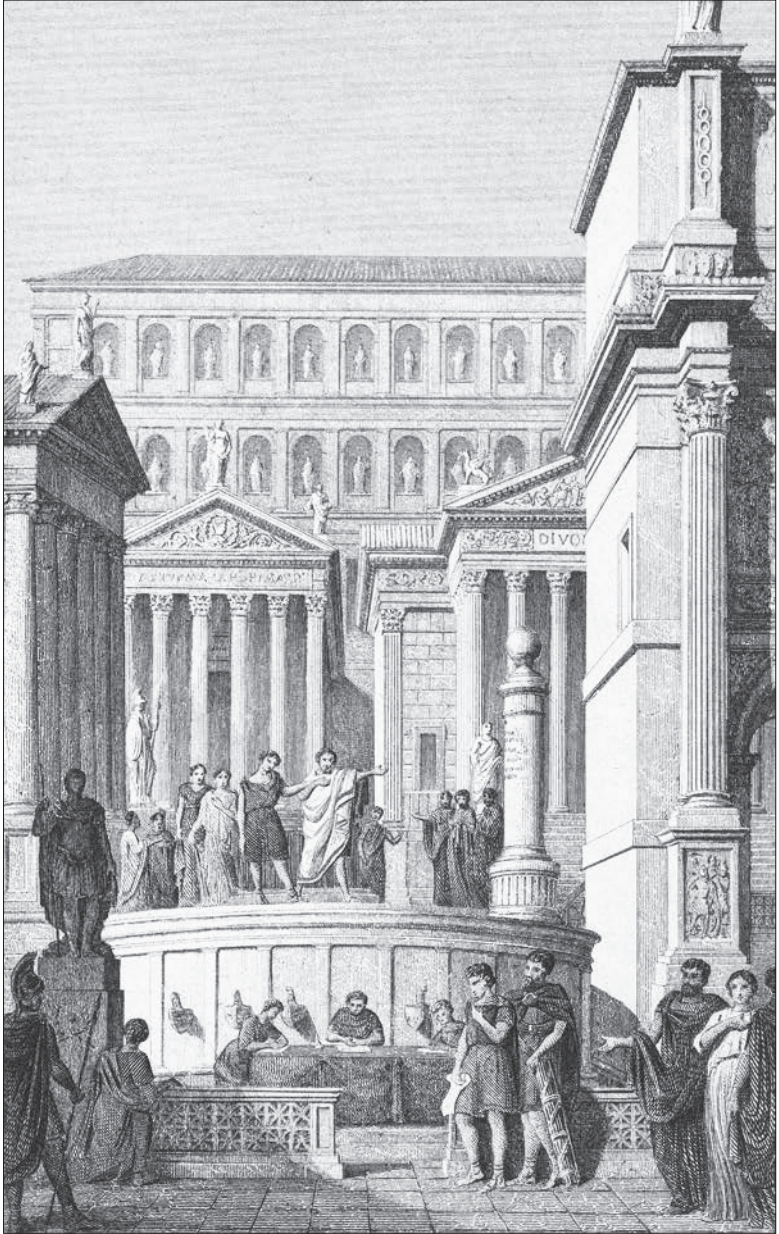
oyulmuş yarım küre şeklinde bir boşluk içeren büyük bir mermer bloktu. Boşluğun tepesinde bronz bir ibre veya *gnomon* vardı ve gnomonun gölgesinin üzerine düştüğü mermere oyulmuş çizgiler, saati gösteren ölççekler olarak görev yapıyordu. Sicilya'nın zamanını ve takvimini Roma'nınkinden biraz farklı söylese de bu pek önemli değildi. Roma'nın zirvede olduğunu ve kalabalığın çığına döndüğünü göstermesi yeterliydi.

Forum gibi halka açık alanlardaki zafer sütunlarının büyük askerî gücün sembolleri olduğunu herkes biliyordu; bu da Valerius'un, Roma'nın ilk saati olan MÖ 263 tarihli halka açık güneş saatinin basit bir süs olmadığı anlamına geliyordu. Valerius'un güneş saati Catania'nın yağmalanmasıyla elde edilen savaş ganimeti olarak Roma'nın en ünlü halk konuşmalarının yapıldığı noktadaki sütunda sergilenirken, Cumhuriyet'in askerî gücünü gururla temsil ediyordu. Ancak bu sütun daha yüksek bir şöhret için tasarlanmıştı. O gün kalabalık, Forum'dan dağılırken az önce tanık oldukları şeyin gerçek önemini pek az kişi anlamıştı. Valerius adına kurulan yağmalanmış güneş saatini alkışlayarak Kartacalılara karşı kesin bir zaferi kutuyor gibiydiler. Ancak çok geçmeden işin aslının başka olduğunu öğrendiler.

Catania'dan gelen güneş saatine, hepsi de bu yeni zaman işleyişi teknolojisinin topraklarına destursuz girmesinden en başından beri rahatsızlık duyan Roma vatandaşlarının sayısız gündelik faaliyetlerini düzenlemek ve kontrol etmek için tasarlanmış düzinelercesi katıldı.

Sonunda işler o kadar sarpa sardı ki güneş saatleri, şehrin yeni cihazları küçümseyen oyun yazarlarının ve eleştirmenlerinin hedefi haline geldi. Forum güneş saatinin yerleştirilmesinden birkaç yıl sonra, bıkkın bir oyun yazarının karakterlerinden biri şöyle haykırdı:

Tanrıların laneti, saatleri keşfederek ve evet, buraya ilk güneş saatini kurarak zavallı günümü paramparça eden o adamın üzerine olsun! Bilirsin, çocukken tek güneş saati midemdi; üstelik o, tüm bunlara kıyasla açık ara en iyisi ve en doğrusuydu. Hiçbir şeyin olmadığı zamanlar dışında, nerede olursa olsun, beni yemek yemem

Sanatçının Roma Forumu'ndaki konuşmacılar hakkındaki izlenimi.
Yayımlanma tarihi:1851.

için uyarırdı. Ancak şimdi ne olduysa; güneş emretmedikçe yemek yenmiyor. Aslında şehir güneş saatleriyle o kadar dolu ki çoğu insan açlıktan kıvranarak, sürünerek ilerliyor.¹

Sonra bir başka yazar, Forum'dakine benzer güneş saatlerini 'nefret dolu' diye nitelendirerek sabitlendikleri sütunların levyelerle yıkılmasını istedi.²

Ancak artık çok geçti. Ülkenin dört bir yanındaki halka açık alanlarda güneş saatleri türemeye başladı. Valerius'un zaferinin timsali olan kendi güneş saati, halkın öfkesine hedef olmaktan tam doksan dokuz yıl boyunca kurtulmayı başardıysa da MÖ 164'te daha da isabetli bir saatle değiştirildi. Bundan beş yıl sonra, Roma'nın nefret toplayan güneş saatlerine Forum'a konan yeni bir kronometre ve zamanı gündüzün yanı sıra gece boyunca da takip edecek bir su saati katıldı. Saatler artık Romalıların uyanık oldukları zaman dilimleri kadar uyku saatlerini de yönetiyordu.

Roma Forumu'ndaki güneş saatini, şehrin ilk saat kulesi olarak düşünmeliyiz. Bu saatin yükseklere çıkıp insanlara tepeden bakması ve Roma'nın yönetici sınıflarını temsil etmesi, her şeyi değiştirdi. Valerius Forum'daki güneş saatini halka gösterdiği andan itibaren, Romalılar hayatlarını saate göre yaşamak zorunda kaldılar ve bu yeni zamansal düzen, dünyanın dört bir yanındaki uygarlıklara da hızla yayıldı.

Roma'dan yaklaşık 960 kilometre uzaklıktaki Yunan şehri Atina'da bulunan Rüzgâr Kulesi, antik dünyanın en iyi korunmuş yapılarından biridir. Ünlü Akropolis tepesinin eteğinde yoğun bir pazaryerinin yakınında bulunan ve yüksekliği 14, çapıysa 8 metre olan bu sekizgen mermer kule, kalabalık ve hareketli şehrin insanları için şaşırtıcı bir manzaraydı. Dış duvarları; sekiz duvarın her birini ve güneş saatini taşıyan dairesel eklentiye de kapsayacak şekilde, sekiz rüzgârı temsil eden parlak renkli kabartmalar ve pervazlarla kaplıydı. Saatin içindeki tavansa çarpıcı bir maviye boyanmış ve altın rengi yıldızlarla süslenmişti. Görkemli iç mekânın merkezinde, Akropolis'in tepesinde Clepsydra adlı kutsal bir kaynaktan beslenen bir su saati

vardı; o zamanlar tüm su saatleri Clepsydra olarak anılır olmuştur. Bu saatin bir zamanlar gökyüzüne ait gökevi, güneş sistemi modeli veya usturlap gibi karmaşık bir mekanik modelini çalıştırdığına inanılıyor.

Rüzgâr Kulesi, Atina. Fotoğraflama tarihi: 20. Yüzyıl.

Rüzgâr Kulesi'nin ne zamandan bu yana var olduğu tam olarak bilinmiyor, ancak MÖ 140 civarında inşa edilmiş olması muhtemel. Tıpkı Roma Forumu'ndaki güneş saati gibi, bunu da pazarda ve başka yerlerde gündelik işlerini yapan Atinalıların günün hangi saatinde olduklarını öğrenmelerini ve hayatlarını düzene sokmalarını sağlayan bir erken dönem halka açık saat kulesi olarak düşünebiliriz. Ancak bu kule, aynı zamanda daha kapsamlı bir düzenin de sembolüydü. Dekoratif panellerinde tasvir edilen rüzgâr tanrıları, dünya düzeninin alegorileriydi; içindeki yıldızlar, su saati ve göklerin

mekanik kopyasıyla kozmik bir düzenin sembolüydü. Bu, şaşırtıcı bir gösteriydi şüphesiz.

Ancak Valerius'un Roma'nın merkezine gururla yerleştirdiği güneş saati gibi, Rüzgâr Kulesi de başka bir mesaj içeriyor olabilir. Bu yapı, bazı tarihçilerin inandığı gibi, Yunan şehri Bergama'nın kralı II. Attalos tarafından Atina'nın MÖ 480'de Pers Donanması karşısında uğradığı bozgunun bir andacı olarak inşa edilmişse, barış zamanında da devletin askerî gücünün ve elbette onu sürdürmek için gerekli disiplinin canlı bir andacı olarak hizmet edebilirdi.

Aslında bir zamanlar Roma İmparatorluğu'nun parçası olan, ancak 507'de Got Kralı Theodoric tarafından yönetilen Verona şehrinde, tam da Güneş'e göre ayarlanmış ve sadece saati göstermekle kalmayıp muazzam bir gürültüyle çalışan devasa bir su saatine ev sahipliği yapan bir kule olup olmadığı sorusu, tarihsel açıdan daha da büyük bir gizemdir. Theodoric'in sarayında çalışan bir bilgin, 'güçlü sesler çıkaran müzik aletleriyle, suların yerden şiddetle fışkırmasını andıran tuhaf sesler çıkarıldığını' ve şehirdeki yeni Got düzeninin kudretinin bundan daha güçlü ifade edilebilmesinin zor olduğunu belirtmişti.³ Theodoric, saatin amacını bizzat açıklamıştı; bu saat, Verona halkının 'günün çeşitli saatlerini ayırt etmesini, böylece her anını nasıl en iyi şekilde geçireceğine karar vermesini' sağlayacaktı.⁴ Yüksek bir kuledeki güneş saati gözden kaçabilirdi veya yanlış okunabilirdi. Ancak Verona'nın surlarının hemen dışında bulunan ve saatleri bildiren anıtsal bir akustik saat kulesiyle zamanı ve ima ettiği düzeni göz ardı etmek mümkün değildi.

Dünyanın dört bir yanındaki imparatorluklarda, zamanın yüksek kulelerden yansıyan görüntüsü ve sesi, insanların hayatlarını düzenlemenin yanı sıra bir güç ve düzen mesajı yansıtmaya da başlamıştı. Verona'nın akustik saat kulesi inşa edilmeden çok önce, Çin İmparatorluğu'ndaki kasabaların ve şehirlerin pazar yerleri, davul veya çan kulelerinin gölgesi altındaydı. İkinci yüzyılda yaşamış Çinli bilgin Cai Yong, 'Gece su saati durduğunda davul çalınır ve insanlar

ayağa kalkar. Gündüz su saati bittiğindeyse çan çalınır ve insanlar dinlenmeye gider,' demiştir.⁵ Luoyang antik şehrinin pazar alanına dikilen kule, üçüncü yüzyılda şu şekilde tasvir edilmişti: 'Kulede bir davul asılıydı. Sesi duyulduğunda pazar kapanırdı. Bir de çan vardı. Çaldığında sesi elli Çin mili içinde duyulurdu.'⁶

Bin yıldan fazla bir süre sonra, on üçüncü yüzyılın sonlarında, Venedikli tüccar Marco Polo, Kubilay Han'ın başkenti Dadu'yu (bugünkü Pekin'de) ziyaret ettiğinde şehir merkezinde dimdik yükselen iki kuleyle karşılaştı. Kulelerin birinde davul, diğersindeyse bir çan vardı ve her akşam su saatiyle belirlenen katı bir sokağa çıkma yasağının başlangıcını belirtmek üzere birlikte çalınıyorlardı. Sokağa çıkma yasağı ilan edildikten sonra sokakta yakalanan herkes, gece boyunca at sırtında devriye gezen birlikler tarafından tutuklanıp dövülüyordu. İmparatorluk Japonya'sında da, en azından sekizinci yüzyıldan itibaren, ister Nara ya da Kyoto gibi bir başkent, isterse daha uzak bir karakol olsun, her büyük şehrin kendi su saati ve halka zamanın yanı sıra yangın veya saldırı tehlikesi gibi durumların da bildirilmesinde kullanılan yüksek bir kulesi vardı. Saat kuleleri, şehirlerin düzen altyapısının bir parçasıydı.

Yirmi birinci yüzyılda saatler tarafından yönetildiğine, saatin emirlerini takip etmek zorunda olduğundan artık ne yaptığını veya neyi ne zaman yapacağını kontrol edemediğine içerleyen ilk nesil olduğumuz düşüncesi oldukça cezbedici. Uzun depo vardiyaları sırasında, fabrikalardaki istasyonlarımızda çalışırken veya ofiste hiç bitmeyecek gibi görünen toplantılara katlanmak zorundayken, sabahın geçmek bilmediğini ve henüz öğle yemeği vakti gelmediğinden bir şeyler de yiyemediğimizi düşünmek canımızı sıkıyor olabilir. Ancak bunlar insanlığın yeni tanıştığı duygular değil. Aslında MÖ 263'te şehre getirilen halka açık güneş saati Romalılar için yeniyken, güneş saati dünyadaki diğer şehirlerde uzun süredir yaygın olarak kullanılmaktaydı; ilk su saatlerinin tarihi güneş saatlerinden bile eskiye, örneğin eski Babil ve Mısır'da 3500 yıldan öteye dayanmaktadır.

Kamusal zaman binlerce yıldır ilerliyor. Umumi saatlerin hayatımızın kaçınılmaz bir özelliği olduğunu düşünmek kolay. Ancak bu saatlerin tarihlerine daha yakından bakarsak, ne anlama geldiklerini ve neden inşa edildiklerini daha iyi anlayabiliriz. Çünkü nerede olursak olalım, kulelerin veya kamu binalarının tepesine monte edilmiş anıtsal kronometrelerin, şiddetli kargaşaların hâkim olduğu bu dünyada bizi düzende tutmak için oraya konduğunu görebiliriz; bunu görmek istediğimiz sürece elbette.

Antik İtalyan kanal şehri Chioggia'ya ulaşmanın en iyi yolu, hızlı bir motorbot kullanmaktır; ben de bir motorbota atladım ve 2018'in ıslak bir şubat sabahında bir grup saat uzmanıyla Chioggia'ya gittim. Venedik Lagününde, kendisinden daha ünlü on beş kardeşinin kilometrelerce güneyinde yer alan ve yüzyıllar boyunca tuz ve balıkçılık endüstrilerinde faaliyet göstermenin yanı sıra ticari bir liman olarak da kullanılan bu ada, bugün turistleri de şehrin rıhtımındaki balıkçılarla birlikte ağırlıyor. Chioggia, soğuk ve fırtınalı bir kış gününde bile, kartpostallara layık bir güzellikte; bu şehri Orta Çağ'daki teknolojik potalardan biri olarak hayal etmek zor olabilir.

O sabahki varış noktamız, tarihî şehrin kalbindeki Corso del Popolo meydanındaki St Andrew Kilisesi'nin çan kulesiydi ve o günkü rehberlerimiz bir mühendis ve saat tarihçisi olan Marisa Addomine ile kocası Daniele Pons idi. Karşımızda, ilk kez 600 yıldan daha uzun süre önce çalıştırılan mekanik bir cihaz duruyordu; heyecanımızı kontrol altında tutmakta zorlanıyorduk. Ziyaret etmek üzere olduğumuz kulenin tepesinde bulunan nesne, dünyanın en eski mekanik saatiydi.

Chioggia sakinleri ve hükümeti, horolojik miraslarıyla haklı olarak gurur duyuyorlar. Limanda bottan indiğimizde şehrin belediye başkanı ve belediye kültür şefi bizi resmî bir törenle karşıladı. Sonra da saat kulesinin yakınlarındaki yerel ilkokula gittik ve öğrencilerin bizim için hazırladığı tarih temalı görkemli müzikli gösteriyi izledik. Bu, onların yerel kimliklerinin büyük bir parçası ve bunun nedenini anlamak hiç de zor değil. Chioggia'nın tarihî saati 1386'nın başla-

rında çalışmaya başladığında, ağırlıkların düşürülmesiyle çalışan ve birbirine geçmiş dişli çarklardan oluşan mekanik saatler kullanılmaya başlanalı yalnızca yüz yıl kadar olmuştur. İngiltere'deki Salisbury Katedrali'nde 1386 tarihli başka bir saat bulunsa da Chioggia'daki saatten daha eski hiçbir saatin günümüze ulaşmayı başaramadığı bilinmektedir. Bu, saatin şöhreti için her yönden yeterince dikkate değer bir iddia, ancak bu yerleşim bölgesine de yerel rekabet duygusu hâkim. Addomine'nin belirttiği gibi, 'Yüzyıllar boyunca Lagünün Küllkedisi olarak anılan Chioggia, şimdi Venedik'te olmayan bir şeye; Orta Çağ'da kalma bir saate sahip.'⁷

Ancak Chioggia'nın teknoloji alanındaki iddiasının tek dayanağı bu saat değil. Şehir aynı zamanda Orta Çağ'da yaşamış, dünyanın en ünlü saatçilerinden ikisine de ev sahipliği yapmıştı. Yakınlardaki Padua'da 1344'te kurulan dikkate değer astronomik saati inşa eden Jacopo de Dondi ve saatli planetariumunu 1364'te tamamlayan Chioggialı oğlu Giovanni de Dondi, o zamandan beri bilim insanlarının ve koleksiyoncuların dikkatinin odağında yer alıyor. Belki de şimdi Chioggia çan kulesinde bulunan saatin yapımında da Giovanni'nin parmağı vardı. Ya da daha büyük ihtimalle, babasıyla birlikte, şehri son teknolojiyi halka tanıtmaya hevesli mekanik inovasyon öncülere için bir çekim alanı haline getiren saatçilik kültürünün inşasına katkı sağlamıştı.

Çan kulesinin tepesine yakın küçük bir odaya yerleştirilmiş saatin mekanizması, heybetli olsa da pek büyük sayılmaz. Yaklaşık 1,5 metre yüksekliğe yerleştirilmiş, tamamı kırmızıya boyanmış demir bir çerçevede tutulan bir dizi tekerlek, pinyon, varil ve maniveladan oluşuyor. Saatin kulenin yukarısında, dış kısmında yer alan kadrantındaki akrep ve yelkovanını çubuklar yönlendirirken, çanını da tellerin çektiği çekiçler çalıyor. Ancak bu saat, inananları ibadete çağırın bir kilise saati olarak inşa edilmemişti. St Andrew's'e, dört yüzyıldan uzun bir süre boyunca yer aldığı Corso del Popolo'nun birkaç yüz metre aşağısındaki Chioggia belediye binasının kulesinin on dokuzuncu yüzyılda yıkılmasıyla, 1822'de gelmişti.

Bir zamanlar büyük ve müreffeh bir şehir olan Chioggia, 1380'lerin başında harap olmuştu. İlk olarak 1348 baharında şehre ulaşıp hızla yayılan Kara Veba salgını, nüfusun yarısının canını almış ve Chioggia'nın ekonomisini de ticaret ağlarını da çökertmişti. Ardından, Cenova ve Venedik gibi rakip deniz cumhuriyetleri arasında yüzyıllardır süregelen ekonomik üstünlük savaşı, 1379'da Chioggia'da aylarca süren kanlı bir çatışmanın patlak vermesine neden oldu ve 1380'de Chioggia nüfusunun yaklaşık 3600'ünün ölmesi ve lagün şehrinin yerle yeksan olmasıyla sona erdi.

Bir görgü tanığı, belediye binasının yakınındaki meydana ulaşan bir kavgaanın sonrasını şu şekilde tasvir etmişti: 'Büyük bir yıkım oldu... Meydan, acıklı ve amansız bir katliama kurban giden çok sayıda Hristiyanın kanıyla boyanmıştı.'⁸ Sokaklar, sadece o gün ateşli silahlar ve kılıçlarla katledilen yüzlerce kişinin cesediyle kaplanmıştı; bunu, aylarca süren daha kanlı bir savaş ve kuşatma izledi. Şehrin gıda tedariki kesilmiş, bazı sakinleri hayatta kalabilmek için köpekleri, kedileri, hatta fareleri yemeye başlamıştı. Chioggia'daki savaşın kesif gölgesi altında bir harabeye dönüşen şehrin hükümetinin artık iki temel görevi vardı: bir zamanlar oldukça gelişmiş olan ekonomiyi ve bir zamanlar Avrupa'nın en büyük şehirlerinden biri olarak anılan Chioggia'yı yeniden inşa etmek.

1386'da belediye binasına umumi bir saatin yerleştirilmesini bu kadar ilginç kılansa, bunun kamu harcamalarında büyük kesintilerin yaşandığı savaş sonrası dönemde gerçekleşmiş olmasıdır. Belediye meclisi ofislerini, mahkemeyi ve hapishaneyi bünyesinde barındıran belediye binasındaki personel sayısı sağlık görevlileri, hukuk personeli ve ticaret standartları müfettişleri dahil olmak üzere önemli makamların kaybedilmesiyle neredeyse yarı yarıya azalmıştı. Tasarruf edilen tüm para sahil surlarından, kalelerden ve değirmenlerden tuz yataklarına, konutlara ve büyük ölçekli inşaatları desteklemek için gerekli kireç fırınlarına kadar, şehrin harap olmuş merkezinin ve altyapısının yeniden inşasına aktarılmıştı. Bu nedenle, Chioggia konseyinin 26 Şubat 1386'da belediye binasının ana salonunda toplanarak saat üzerindeki çalışmaların tamamlandığını kaydetmesi,

saatçi Pietro Boça'ya yapılan son ödemeyi onaylaması ve saatin bakımını için kendisine ayda 5 lira maaş ödemeyi kabul etmesi, şehirdeki harcamaların kıtlığı göz önüne alındığında tuhaf görünebilir.

Ne saatin sıfır mı yoksa ikinci el mi olduğunu, ne de Boça'ya yapılan ödemenin hasarlı bir saatin kapsamlı tadilatı için olup olmadığını biliyoruz. Bildiğimiz tek şey, Chioggia belediye binasının ana meydana bakan kulesinde işler durumda bir umumi saat olmasının, savaş bittikten sadece altı yıl sonra yapılacak büyük masraflara geçecek kadar önemli görüldüğüydü. Bunca yıkımın ortasında, yerel ekonomi yerle yeksan olmuşken, o vahşi ve dehşetengiz işgalin açtığı yaralar henüz kapanmamışken ve Kara Ölüm salgınının etkileri şehirdeki her bir ailede hâlâ hissedilirken, bu saatin Chioggia'nın şehir merkezine Zümrüdüanka gibi küllerinden doğup yeniden kondu rulmasının anlamı neydi?

Meydan –bugün Corso del Popolo– şimdi olduğu gibi o zaman da Chioggia'nın kalbinde önemli bir yere sahipti. Şehrin ıslak, geniş ana caddesinde yürüdüğüm 2018 yılının o şubat sabahında Chioggia'yı *hissedebiliyordum*. Belediye binasının merkezinde yer aldığı meydan, şehrin sembolü unvanını her zaman gururla taşıyor. On dördüncü yüzyılda da umumi çanı göğe yükselerek *konuşmaya* başlamıştı. Halk için, halkla konuşuyordu. Saatlerin yaptığı şey, bu çanın mekanik çalmasını sağlamak oldu ve bu nedenle, tarihin en büyük saat yapımcılarından Jacopo ve Giovanni de Dondi'nin memleketi olan Chioggia, saatlerin uygulayabileceği gücün daha da farkındaydı. Bunca yıkımın ardından Chioggia'nın yeni saati ne vadedebilirdi ki? Bu saat, yeniden doğuşun bir sembolü olarak, fazlaca ihtiyaç duyulan istikrar ve düzeni, aslında bizzat Chioggia'yı simgeliyordu.

İster Antik Roma'daki zafer sütunlarında sergilenen yağmalanmış güneş saatleri ya da Atina'nın pazar yerindeki fantastik animasyonlu su saatleri, ister imparatorluk Pekin'i ve Kyoto'sunda sokağa çıkma yasağının başladığını ilan eden davul kuleleri, Got Verona'sının sokaklarında çınlayan tuhaf zamansal sesler ya da Orta Çağ'dan kalma

Chioggia'nın kana bulanmış meydanında yüksekten mekanik saatlerin çınlaması olsun, saat kuleleri her zaman politik gücü yansıtmak için kullanılmıştır. Onları kimin, ne zaman görevlendirdiğine bakarak memleket onuru, yerel kimlik –ve hepsinden önemlisi– bilhassa savaş, işgal ve mücadele gibi karışıklıkların ardından, nasıl düzen hissi gibi politik kaygıların sembolü haline geldiklerini görmek mümkün. Bu umumi kronometreler, nüfusa geçici bir düzen duygusu dayatarak daha kapsamlı bir *civil* düzen duygusu yaratmak için oradaydı. En azından hükümetlerin beklentisi buydu. Üstelik bu saatler duvar ve kol saatlerinin iş yerlerinde ve evlerde yaygınlaşmasından çok sonra bile, güçlerini korumaya devam etti. Aslında zaman geçtikçe gücü yansıtmada ve kontrolü elde tutmada daha da yararlı hale geldikleri sonucuna varmak bile abartılı olmayabilir.

Chioggia hükümetinin 1386'da belediye binasına, tam da işgal kuvvetlerinin yakın zamanda gerçekleştirdiği vahşi katliamların olup bittiği meydana bakan bir saat kulesi yerleştirmesinden beş yüzyıl sonra, yeni bir dizi şiddetli işgal dünya haritasını yeniden şekillendirdi ve yüz milyonlarca kişinin hayatını zorla değiştirdi. 1880'lere gelindiğinde Hindistan, Avustralya, Yeni Zelanda ve Kanada da Britanya İmparatorluğu'na katılmıştı ve sözde Afrika çatışması, Britanya'nın Afrika kıtasını boydan boya, İngiliz sömürgeci Cecil Rhodes'in 1892'de belirttiği gibi 'Cape Town'dan Kahire'ye' toprakları ve insanlarıyla ele geçirdiğinin kanıtıydı.⁹ Bu seyahatte onlara saat kuleleri de eşlik ediyordu.

Afrika'nın Ümit Burnu'nda, İngilizlere ait ilk zaman sinyali 1806'da, işgal kuvvetlerinin kontrolü ele geçirmesinden haftalar, hatta günler sonra faaliyete geçmişti. Ne rakip sömürgeci güçler ne de topraklarından sistematik olarak vahşice sürülen yerli Afrika halkı için bundan daha açık bir sembol olabilirdi. Bu, güçlü bir İngiliz topuydu ve her gün öğle saatlerinde Table Körfezi'ne bakan tepenin zirvesindeki bataryadan ateşleniyordu. Buna, çok geçmeden Cape Town'daki zaman sinyali kuleleri de katılmış ve kısa süre sonra sahil boyunca pek çok zaman sinyali kulesi türemiştir.